

- розроблення програми взаємозв'язку, матеріально-технічного забезпечення у процесі взаємодопомоги між сільськогосподарськими підприємствами, переробною промисловістю і галузями виробництва зерна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко В.І. Обґрунтування раціонального розміщення виробництва зерна / В.І. Бойко // Економіка АПК - 2002 - №5. - С. 9 - 13.
2. Компанієць В.О. Україна в контексті світової торгівлі зерном: аналітичний огляд / В.О. Компанієць // Хранение и переработка зерна. - 2004. - №5. - С. 10-14.
3. Статистичний збірник. Сільське господарство Одеської області / За ред. Т.О. Продан // gus@od.ukrstat.gov.ua

УДК 634.8+633.2

ПАВЛОВА О.С., аспірант

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСТВА ТА ВИНОРОБСТВА

В статті розглянуто сучасні тенденції та проблеми розвитку виноградарства та виноробства України. Надано рекомендації щодо пріоритетних напрямків розвитку виноробних підприємств.

Ключові слова: виноградарство, виноробство, тенденції, проблеми, напрямки розвитку.

The modern tendencies and development problems of Ukraine viticulture and winemaking industry are considered in the article. The regards priority areas recommendations of winemaking enterprises development are given.

Key words: viticulture, winemaking industry, tendencies, problems, development directions.

Вступ. Виноградарство та виноробство в Україні завжди були важливими видами економічної діяльності. Інтеграція України до СОТ, незбалансована державна політика у цій сфері призвели до неспроможності виноградарських та виноробних підприємств ефективно працювати у жорсткому конкурентному середовищі.

Економічні проблеми виноградарства та виноробства вивчалися у працях Б.В. Буркинського, І.М. Агеєвої, А.А. Бревнова [1], В.І. Іванченко, І.Г. Матчиної [2], Ю. Мокеєвої [3] та інших вітчизняних

науковців. Однак динамічні зміни економічної ситуації в країні свідчать про необхідність подальшого вивчення та пошуку шляхів вирішення проблем, які стримують розвиток цих суб'єктів господарської діяльності.

Постановка завдання. Основною метою написання даної статті є дослідження сучасного стану та умов функціонування виноробних та виноградарських підприємств, виділення головних проблем їх функціонування, а також виявлення пріоритетних напрямків розвитку цих підприємств.

Результати. *Тенденції у виноградарстві.* Виробництво вин у будь-якій країні починається з виноградарства, оскільки виноград є головною сировиною для виробництва цього напою. Площі, які займають виноградники на території України, не в повному обсязі характеризують обсяг фактично отриманого врожаю. Адже врожайність винограду залежить від агрокліматичних умов, рівня використання добрив, культури землеробства, інших факторів [1, с. 20].

Валовий збір винограду в Україні наведений у таблиці 1.

Валовий збір винограду в Україні *

Рік	Площа виноградників, тис. га	Урожайність, тонн/га	Валовий збір винограду, тис. тонн	Відношення валового збору винограду до попереднього року, %
1990	176	5,83	836,0	-
1995	155	3,32	457,0	54,67
2000	110	5,17	514,0	112,47
2001	105	3,54	336,0	65,37
2002	103	3,94	359,0	106,85
2003	99	5,90	505,0	140,67
2004	97	4,52	374,0	74,06
2005	96	5,49	443,0	118,45
2006	93	3,97	301,0	67,95
2007	93	5,05	360,0	119,60

* Розроблено за даними [Статистичний щорічник України 2007 р].

Площа виноградних насаджень у сільсько-господарських підприємствах України у 2006 р. скоротилася майже вдвічі порівняно з 1990 роком, і склала 93,0 тис. га (всі категорії господарств). З 2000 року в господарствах з товарним виробництвом винограду розкорчовано виноградників більше (43,5 тис. га), ніж було посаджено (26,9 тис. га). Урожайність порівняно з потенційно можливою майже вдвічі нижча та значно коливається в окремі роки. На низький рівень урожайності виноградників впливає висока зрідженість (22 % від загальної площі), недосконале розміщення та їхнє старіння [4]. Валовий збір винограду у 2006 році зменшився і склав 67,95 % від рівня 2005 року. Однак, завдяки державній підтримці за рахунок 1% збору відповідно до Закону України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» у 2007 році помічені незначні покращення ситуації у виноградарстві: урожайність досягла рівня 5,05 тонн/га (враховуючи нормативний рівень витрат, виробництво винограду ефективне при урожайності не менш, ніж 5 тонн/га), валовий збір винограду збільшився і склав 360 тис. тонн, площа виноградників не зменшилася. Цікаво, що в Європі показник врожайності становить понад 10 тонн з га, при цьому потенціал деяких насаджень може досягати 35-40 тонн з га. Державні дотації на розвиток виноградарства в Україні у формі 1% збору виділяються, починаючи з 1999 року, у розмірі близько 90 млн. грн. Як відзначають фахівці корпорації «Укрвинпром», завдяки цьому виконуються капітальні роботи в галузі, посаджено більше 24 тис. га виноградників, встановлена шпалера на площі 19,4 тис. га, побудовані сучасні системи зрошення на площі більше 4 тис. га. Однак всіх цих заходів недостатньо і подібну форму фінансування галузі складно вважати ефективною [3].

Структура насаджень по сортовому складу, віку і продуктивності знаходиться у нестабільній ситуації: з 82,7 тис. га виноградників, наявних на

кінець 2005 року, лише 68,3 тис. га плодоносних і лише 43% перебувають у віці від 5 до 15 років. При цьому близько 47,1 тис. га займають старі, сильно розріджені насадження, які потребують заміни. Згідно з інформацією Корпорації «Укрвинпром» - дані перепису багаторічних насаджень від 1998 року, а також відомості про посадку за 1999-2005 роки - у регіонах із загальної площі виноградників сільгосп-підприємств (82,7 тис. га) 73% займають технічні сорти, 14% - технічно-столові, 10% - столові, 3% - аборигенні, малопоширені сорти та гібриди міжвидові. При цьому в групі технічних сортів 47% займають класичні європейські сорти для виробництва високоякісних шампанських, марочних, десертних і столових вин, серед яких Рислінг, Шардоне, Каберне Совіньон, сорти групи Піно, Фетяска, Совіньон Зелений, Трамінер Рожевий та інші [3]. За станом на 1 вересня 2008 року технічні сорти винограду займають майже 73,0 тис. га, що складає 84,4 % всіх насаджень. Сортовий склад технічних сортів винограду представлений 103 сортами. Серед технічних сортів, які вирощуються в Україні, найбільшу площу займають: Ркацителі – 16,0%, Аліготе – 13,2 %, Каберне-Совіньон – 11,6 %, Шардоне – 4,1 %, Мерло – 3,9 %, Совіньон зелений – 3,7 %, Одеський чорний – 3,3 %, Сапераві – 2,1 %, Рислінг – 2,1 %, Сухолиманський білий – 2,0 %. Кількість технічних сортів, які займають площу більше 1 тис. га, налічують 14 найменувань, від 500 до 1000 га – 9, від 100 до 500 га – 11. Інші 79 сортів займають площу менш ніж 100 га. Крім того 9,3 % займають гібридні сорти, а 5,2 % – суміші сортів. Недостатньою є кількість шампанських сортів (Шардоне, Піно), червоних та аборигенних сортів [2]. Отже, актуальним залишається питання оптимізації сортової структури насаджень.

Для того, щоб винний ринок країни розвивався, необхідно приділяти увагу розвитку і підтримці сировинної бази. Однак існує ряд факторів, що ускладнюють цей процес. Одним з найакту-

альніших залишається питання права власності на землю. Сьогодні в країні до цих пір немає закону, який би визначав відносини власника виноградників до землі, на якій росте лоза. В інших країнах ця проблема вирішується перш за все такими формами, як продаж землі або її приватизація. В Україні є така форма, як довгострокова оренда і, з огляду на розмір потенційного податку на землю, багатьох і ця модель могла б цілком влаштувати. Проте, як зазначають фахівці, зважаючи на фактор політичної та економічної нестабільності в Україні, для вітчизняних власників виноградників орендні відносини пов'язані з високим ризиком, що значно послаблює стимул для вкладення інвестицій у виноградники. Втім, в залученні інвестицій, без яких оновлення та збільшення обсягів насаджень, а також закупівля якісного посадкового матеріалу ускладнені, існує проблема іншого роду. У середньому вартість закладки 1 га винограднику та догляду за ним до вступу в повне плодоношення надзвичайно висока - до 10 000 тис. дол. При цьому кредитування за рахунок банківських ресурсів, можливо, стало б вирішенням проблеми. Однак земля в Україні не може бути предметом застави, а отримати кредит під орендовану землю в принципі неможливо. Не найкращим виходом є кредитування під заставу оборотних активів, оскільки така форма призводить до довгострокового заморожування коштів, а в цій галузі гроші і так повернуться не скоро: у випадку, якщо мова йде про нові посадки, - в середньому через 8-10 років. Між тим, кошти потрібні негайно і регулярно - добрива, засоби захисту, зарплата робітникам, які доглядають за виноградниками [3].

Тенденції виробництва та реалізації вина.
 Виробництво вин має такі специфічні риси: повна залежність виробництва вина від якості та кількості винограду; виготовлення високоякісних марочних вин, шампанського за класичною технологією потребує багато часу, що іноді налічує роки; тривалість виготовлення вин уповільнює обертання коштів, тому виноробні підприємства потребують значних інвестицій; необхідність використання спеціальної тари для розливу вина та особливих місткостей для зберігання, перевезення та витримки виноматеріалів [1, с. 34]. Обсяги виробництва вин в Україні наведено у таблиці 2.

Виробництво вина в Україні у 2007 р. порівняно з 1990 роком скоротилося на 28,3 %, а шампанських вин навпаки збільшилося – на 45,9 %. Починаючи з 2003 р. відбувалося поступове збільшення виробництва як вина виноградного, так і вина шампанського, що є позитивною характеристикою діяльності виноробних підприємств.

Незначне зростання обсягів виробництва вин експерти пов'язують із:

- завершенням первинного перерозподілу ринку міцного алкоголю та збільшенням недержавних інвестицій у виноробну галузь;
- створенням перших вітчизняних «винногорілчаних конгломератів», які виходять на ринок із значними обсягами товарів та переконливими рекламними бюджетами;
- частковою легалізацією тіньового сектору виноробства та виноторгівлі;
- зміною структури споживання алкоголю [1, с. 35].

Таблиця 2

Виробництво вин в Україні *

Рік	Вино виноградне, тис. тонн	Відношення до попереднього року, %	Вино шампанське, тис. тонн	Відношення до попереднього року, %
1990	27,2	-	3,7	-
1995	13,8	50,74	4,8	129,73
2000	9,5	68,84	3,4	70,83
2001	14,3	150,53	3,5	102,94
2002	19,8	138,46	3,5	100,00
2003	15,3	77,27	3,3	94,29
2004	15,4	100,65	4,0	121,21
2005	16,4	106,49	4,4	110,00
2006	17,1	104,27	4,5	102,27
2007	19,5	114,04	5,4	120,00

* Розроблено за даними [Статистичний щорічник України 2007 рік, Статистичний щорічник України за 2004-2006 рр.]

Однак виробничі потужності все ще використовуються неповністю: лінії переробки винограду – на 42,6 %; ємкості одночасного зберігання вина – 63,7 %; лінії розливу вина – 60,7 %. Зростання цін на виноград випереджає зростання цін на винопродукцію. За період 2001-2006 рр. зростання

цін на виноград становило 290,4 %, тоді як на вино лише 189,3 %, шампанське – 159,8 % [4].

У загальному обсязі виноградного вина, яке виробляється в Україні, частка високоякісних марочних вин не перевищує 20 %. Це пов'язано із нестатком високоякісної сировини, застарілим

парком дубової тари та технологічного обладнання, але головну причину дослідники вбачають у низькому рівні заробітних плат населення, що стримує його купівельну спроможність та споживання вин цієї категорії [1, с. 39; 5].

Із вступом України до СОТ конкуренція на ринку вин значно зросла. Зниження ввізного мита на імпортерну винну продукцію призвело до того, що імпортери почали наповнювати місткий цінний сегмент – 30-50 грн. за пляшку. Однак, як вважають експерти, через коливання валютного курсу споживачі скоріше віддадуть перевагу вітчизняним винам. Якщо аналізувати структуру продажу вин за цінними сегментами, то за думкою аналітиків, найбільш вагома цінова категорія вин 20-50 грн. за 0,75 л (у 2008 році забезпечувала 58 % продажів) поступиться позиції вин 20 грн. за пляшку. Помітно збільшилась реалізація вин в економічних упаковках («тетра-пак», Bag-in-box), через що й виробники пропонують на ринку продукцію, виробництво якої є найменш затратним [5]. Саме в цьому сегменті ймовірність виробництва фальсифікованої продукції є найбільшою, але у боротьбі з проблемою фальсифікату помічені позитивні тенденції. Згідно із змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів N 1186 від 29 жовтня 2009 р. у додаток до Постанови «Про встановлення розміру мінімальних оптово-відпускних і роздрібних цін на окремі види алкогольних напоїв вітчизняного виробництва» від 30 жовтня 2008 р. № 957, з 1 грудня 2009 року встановлюються мінімальні ціни у розмірі 12 грн. за пляшку вина місткістю 0,7 л, або в іншій тарі місткістю 1 л. За 12 гривень у нашій країні сьогодні можна зробити якісне вино, виходячи з нинішньої економічної ситуації. Встановлюючи таку мінімальну роздрібну ціну, винороби сподіваються, що між фальсифікатом та якісною продукцією, які коштуватимуть однаково, покупець все ж таки обере якісний продукт.

З огляду на всі існуючі у виноградарстві та виноробстві проблеми Міністерство аграрної політики України та Українська академія аграрних наук загальним наказом від 21 липня 2008 року N444/74 затвердила галузеву Програму розвитку садівництва України на період до 2025 року і галузеву Програму розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року. Метою створення Програми розвитку виноградарства та виноробства до 2025 року є реалізація державної політики України відносно регуляції розвитку цієї галузі у сфері економіки, концентрації фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу.

Основними завданнями на шляху до вирішення проблем галузі згідно з програмою є наступні [4]:

1) здійснення заходів щодо збільшення ємності ринку винограду та продуктів його переробки з урахуванням потреб населення, його купівельної спроможності та максимальних можливостей експорту;

2) подовження терміну дії Закону України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» до 2025 р.;

3) поступове зниження імпорту вино-матеріалів і налив вина з одночасним розвитком вітчизняної сировинної бази на основі впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва винограду, які забезпечують його ефективність за рахунок зростання врожайності виноградних насаджень та підвищення якості продукції;

4) удосконалення механізму надання державної підтримки виноградарству та забезпечення розвитку виноробства з урахуванням вимог СОТ;

5) урегулювання земельних відносин та раціоналізації землекористування, розробка юридичного та технічного оформлення права оренди землі під виноградниками, формування ринку земель сільськогосподарського призначення;

6) здійснення заходів щодо забезпечення розвитку інфраструктури ринку виноробної продукції, диверсифікації каналів реалізації та забезпечення якості продукції, регулювання попиту і пропозиції, захисту ринку від імпортової вино-продукції та сировини низької якості;

7) інноваційно-інвестиційне зміцнення матеріально-технічної бази виноградно-виноробної галузі, впровадження екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій;

8) удосконалення страхової та податкової політики у сфері виноградно-виноробного виробництва;

9) підвищення ролі науки й освіти, розвитку дорадництва;

10) збереження трудових ресурсів, формування ефективної системи забезпечення галузі кадрами шляхом підготовки фахівців за цільовою спрямованістю та залучення молодих фахівців для роботи у виноградарстві й виноробстві;

11) удосконалення системи управління у виноградно-виноробній галузі;

12) розробки галузевої нормативної і технологічної документації, яка відповідає положенням та вимогам Європейського Співтовариства за рахунок коштів, передбачених на наукові дослідження.

Висновки. Отже нами було розглянуто сучасні тенденції у функціонуванні виноградарських та виноробних підприємств. На сьогоднішній день існує потреба у невідкладному вжитті заходів для вирішення проблем, які стримують розвиток виноградарства та виноробства. Серед пріоритетних напрямків розвитку галузі можна виділити наступні:

- вжиття заходів щодо підвищення врожайності виноградників;

- підвищення рівня догляду за виноградниками;

- зменшення зрідженості виноградників;

- оптимізація структури насаджень (збільшення частки високоякісних сортів для виробництва шампанських вин);

- застосування прогресивних прийомів агротехніки, що забезпечать ефективність виробництва винограду;

- законодавче врегулювання земельних відносин, розробка юридичного оформлення права оренди землі під виноградниками;
- залучення додаткових інвестицій на збільшення площ виноградних насаджень;
- підвищення якості вітчизняних вино-матеріалів та встановлення обмежень на імпорту сировини;
- встановлення обов'язкової сертифікації імпортової винопродукції;
- вжиття заходів із виявлення та усунення фальсифікованої продукції з ринку вина;
- інвестування в оновлення технічної бази підприємств виноробства;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на ринку;
- підвищення культури споживання вина в Україні із застосуванням маркетингових заходів

(шляхом створення центрів культури вина, відкриття винних бутиків, розвитку винного туризму, організації виставок та проведення дегустацій вин).

Для того, щоб відродити сировинну базу виноробства, а також налагодити постійно зростаючий рівень виробництва та споживання вин, необхідні такі зміни у законодавчій базі країни та організаційних заходах, які враховували б інтереси всіх представників галузі, а також відповідали високим вимогам ринку. Виноградно-виноробна галузь з її проблемами і державні інстанції з їх функціями і повноваженнями отримали керівництво до дії у вигляді перспективної програми розвитку, в якій позначені конструктивні підходи до її реалізації, що, зрештою, має призвести до відродження колишньої слави підприємств виноградарства та виноробства України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Экономические проблемы виноградарства и виноделия / [Б.В. Буркинский, И.Н. Агеева, А.А. Бревнов и др.]; под ред. Буркинского Б.В. – О.: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2007. – 216 с.
2. Иванченко В.И. Состояние виноградарства и повышение его эффективности для производства конкурентной винодельческой продукции [Электронный ресурс]: (Виноградарство и виноделие) / В.И. Иванченко, И.Г. Матчина // Виноградарство и виноделие. – 2009. – № 3. – С.7-9. – Режим доступа до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Chem_Biol/Magarach/2009_3/mv_7-9.pdf. – Назва з екрана.
3. Мокеева Ю. Виноградники Украины: завтра начинается сегодня [Электронный ресурс] : (Drinks +) / Ю. Мокеева // Drinks +. – 2006. – № 8. – Режим доступа до журн.: http://drinks.com.ua/article.php?article_id=2668. – Назва з екрана.
4. Галузева програма розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року [Електронний ресурс]: (Міністерство аграрної політики) / Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/77531>. – Назва з екрана.
5. Дикаленко М., Московчук Э. Вином Ньютона [Электронный ресурс] : (Бизнес) / М. Дикаленко, Э.Московчук // Бизнес. – 2008. – № 49 (828). – Режим доступа до журн.: <http://www.business.ua/i828/a24742/>. – Назва з екрана.

УДК 664:355.43:338.33

МАЛЫГИНА В.Д., канд. экон. наук, доцент, МАРКЕЛОВ С.П., соискатель

Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского, г. Донецк

ОСОБЕННОСТИ СТРАТЕГИИ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ДЛЯ ПРЕДПРИЯТИЙ КОНДИТЕРСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В работе на основании выделенных критериев определены возможные направления и область диверсификации деятельности предприятия. Авторами отмечается, что задачи формирования стратегии диверсификации предприятий кондитерской промышленности и научно-практических

рекомендаций по её внедрению и реализации в целях повышения эффективности работы предприятий на потребительских рынках, адекватны современным условиям развития экономики страны.